

Н. Борисенко

СИСТЕМНЫЙ И ДЕЯТЕЛЬНОСТНЫЙ ПОДХОДЫ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье определяется понятие "подход", дается краткая характеристика системного и деятельностного подходов, рассматривается осуществление профессиональной подготовки будущих учителей технологий в высшей школе на основе этих подходов.

Ключевые слова: подход, системный подход, деятельностный подход, профессиональная подготовка, будущие учителя технологий.

Nadiya Borisenko

SYSTEMIC AND ACTIVITY APPROACHES TO THE VOCATIONAL TRAINING OF THE INTENDING TECHNOLOGY TEACHERS

The notion "approach" is defined, the brief characteristics of systemic and activity approaches is given in the article. The future teachers of technology training on the basis of these approaches at higher educational establishments is proposed by the author.

Key words: approach, systemic approach, activity approach, professional training, future teachers of technology.

УДК 378.016:377.3-051

А. В. Зінченко

ОЦІНКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ СПІЛЬНО З ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Стаття присвячена оцінюванню готовності майбутніх учителів технологій до профорієнтаційної роботи у взаємодії з закладами профтехосвіти. Розглянуто структурні компоненти готовності, охарактеризовано критерії оцінки, що відповідають структурним компонентам. Визначено рівні прояву готовності. На основі проведеного дослідження виявлено, що рівень готовності майбутніх учителів до спільної профорієнтаційної роботи з професійно-технічними навчальними закладами не відповідає сучасним потребам.

Ключові слова: готовність до професійної діяльності, майбутні учителі, взаємодія, професійна орієнтація, професійно-технічні навчальні заклади.

Постановка проблеми. Обґрунтований вибір молоддю професії, навчального закладу суттєво впливає на результати праці, авторитет людини у суспільстві, на рівень добробуту, сприяє ефективній реалізації особистісного потенціалу.

Зважаючи на важливість для України майбутнього розвитку сфери матеріального виробництва набувають актуальності питання вступу здібної молоді на навчання до закладів професійно-технічної освіти, але реальний стан такої роботи вкрай незадовільний.

Однією з причин цього є недостатня професійна орієнтація молоді на робітничі професії, низька престижність професійно-технічних навчальних закладів, як місця отримання фаху. Окрім того, у професійного навчання відбувся "перекіс". Переважна

більшість молодих людей замість робітничих професій виробничої сфери обирає професії сфери обслуговування, які можуть принести швидкі заробітки [5].

Працівники професійно-технічних закладів і науковці висловлюють глибоке занепокоєння якістю наборів до ПТНЗ, що знайшло висвітлення у Концепції державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. N 1723-р. Зокрема, у ній вказується про необхідність створення соціальної реклами престижності робітничих професій, що передбачає посилення профорієнтаційної роботи серед різних категорій населення [2].

Аналіз досліджень і публікацій. Процес підготовки вчителя до профорієнтаційної роботи з учнями розглянуто в дисертаційних дослідженнях В. Андарало, М. Благініна, М. Весни, О. Белиха, Г. Бондаренка, Л. Бондарчука, К. Жубаєва, С. Золотоухіної, Н. Шадієва та інших. Проблеми професійної підготовки учителів технологій (учителів трудового навчання) присвячені роботи багатьох учених: Д. Тхоржевського, Л. Йовайші, В. Сидоренка, М. Корця, О. Коберника, В. Харламенко, Х. Процко та інших. Особливості професійної орієнтації на робітничі професії розглядав у своїх роботах Д. Закатнов [1]. Але готовність майбутніх учителів технологій до профорієнтаційної взаємодії з закладами профтехосвіти не була предметом спеціального дослідження.

Мета статті. Оцінити та охарактеризувати рівень готовності майбутніх учителів технологій до спільної профорієнтаційної роботи з закладами профтехосвіти.

Виклад основного матеріалу. Готовність до професійної діяльності як "особлива якість особистості", передбачає усвідомлену особистістю мотивацію щодо виконання діяльності. У структурі готовності виділяє ставлення до діяльності або настанову, мотиви діяльності, знання про предмет і способи діяльності, навички та вміння їх практичного втілення [4, с. 31]. Ведучи мову про готовність слід зіставити її з більш уживаним терміном "компетентність".

Н. Кобзар вважає, що поняття "компетентність" і "готовність" співпадають у деяких аспектах, зазначені поняття не підміняють одне одного, оскільки готовність характеризується стійкою мотивацією й налаштованістю на діяльність, а компетентність базується на досвіді [3].

Ми ж, деякою мірою погоджуючись з Н. Кобзар, вважаємо, що готовність майбутнього учителя технологій до профорієнтаційної роботи спільно з ПТНЗ є "проекцією" проофрієнтаційної компетентності на діяльність у конкретних умовах і додатково передбачає наявність у студентів: розуміння важливості та стійкої мотивації спільної роботи з ПТНЗ по орієнтації школярів на робітничі професії; системи знань про профорієнтацію спільно з закладами профтехосвіти та особливості організації навчально-виховного процесу у ПТНЗ; умінь та досвіду аналізувати, планувати, організовувати спільну профорієнтаційну роботу з закладами профтехосвіти; здатності до самоаналізу діяльності, визначення сильних і слабких сторін своєї діяльності та особистості, опори на сильні сторони та корегування слабких сторін.

Діагностика сформованості у майбутніх учителів технологій готовності до спільної профорієнтаційної роботи з ПТНЗ буде ефективна, якщо чітко охарактеризувати критерії її оцінки та рівні прояву. Після аналізу літературних джерел серед багатьох критеріїв, які

використовуються для оцінки готовності було визначено і обрано наступні: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний.

У педагогіці традиційно склалося, що систему критеріїв не можна розглядати окремо без рівнів оцінювання, найзручніше використовувати систему від трьох до шести рівнів. Проаналізувавши вищезазначене було прийнято використовувати чотири рівні: початковий, низький, середній (достатній) та високий.

Мотиваційний критерій - розглядається, як сформованість сукупності мотивів, що відповідають цілям та завданням професійної орієнтації на робітничі професії. Показниками виступають: усвідомлення значення професійної орієнтації у професійному самовизначенні молодшої людини; стійке спрямування на проведення профорієнтаційної роботи в умовах взаємодії з ПТНЗ; сукупність мотивів різних груп (соціальних, пізнавальних, професійних, особистісного розвитку та самоствердження, особистого благополуччя), спрямованих на проведення ефективної профорієнтаційної роботи.

Початковий рівень. Для студента характерне негативне ставлення до проведення ефективної профорієнтаційної роботи під час уроків з освітньої галузі "Технології"; байдуже відношення до проблеми професійного самовизначення особистості і до умов взаємодії загальноосвітньої школи з ПТНЗ

Низький рівень. Виявляється побоювання щодо проведення профорієнтаційної роботи під час уроків, але присутній інтерес до проблеми професійного самовизначення особистості в цілому і в умовах взаємодії.

Середній (достатній) рівень. Спостерігається стійкий інтерес до проблеми професійного самовизначення особистості, визнається право за школярами самостійно приймати рішення щодо вибору своєї майбутньої професії, професійна орієнтація розглядається як найбільш ефективна система взаємопов'язаних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізацію здатності до праці особистості, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір майбутньої професії.

Високий рівень. Чітко усвідомлюється важливість проведення професійної орієнтації на професії у сфері матеріального виробництва, визнається право за школярами самостійно приймати рішення щодо вибору своєї майбутньої професії, глибоко усвідомлюється значення професійної орієнтації як найбільш ефективної системи взаємопов'язаних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізацію здатності до праці особистості, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір майбутньої професії.

У когнітивному критерії - визначається наявність здатності до педагогічного мислення під час проведення професійної орієнтації: наявність системи спеціальних психолого-педагогічних, медико-соціальних та методологічних знань та досвіду пізнавальної діяльності, необхідних для проведення профорієнтаційної роботи; знання та розуміння специфіки роботи, форм, методів та технологій педагогічної діяльності під час професійної орієнтації учнів; знання та розуміння проблем ринку матеріального виробництва свого району та області.

Початковий рівень. Відсутні необхідні знання про проблеми та особливості професійного самовизначення школярів; відсутнє уявлення про проведення

профорієнтаційної роботи.

Низький рівень. Необхідні знання про проблеми та особливості професійного самовизначення школярів та про проведення профорієнтаційної роботи в школі відрізняються обмеженістю та фрагментарністю.

Середній (достатній) рівень. Здебільшого правильне розуміння проблем та особливостей професійного самовизначення школярів, але недостатньо систематизовані знання про специфіку проведення та організацію профорієнтаційної роботи.

Високий рівень характеризується повними, глибокими та систематизованими знаннями щодо особливостей професійного самовизначення школярів, наявна система спеціальних психолого-педагогічних, медико-соціальних та методологічних знань та досвіду пізнавальної діяльності, які необхідні для проведення профорієнтаційної роботи.

Операційно-діяльнісний критерій характеризує якість засвоєних знань та досвіду виконання конкретних професійних дій під час проведення профорієнтаційної роботи, які були отримані у квазіпрофесійній діяльності під час проходження педагогічної практики.

Початковий рівень. Студентом не засвоєно способи вирішення професійних завдань (навчання, виховання, та розвиток учнів) під час проведення профорієнтаційної роботи.

Низький рівень. Недостатньо засвоєно способи вирішення професійних завдань під час здійснення профорієнтаційної роботи, але усвідомлюється необхідність їх засвоєння.

Середній (достатній) рівень. Засвоєно способи виконання конкретних професійних дій у процесі проведення профорієнтаційної роботи, але виникають ускладнення при вирішенні педагогічних завдань, які моделюють професійну діяльність під час здійснення профорієнтаційної роботи враховуючи набутий досвід у квазіпрофесійній діяльності.

Високий рівень. Студент оволодів способами та досвідом виконання конкретних професійних дій у процесі проведення профорієнтаційної роботи з можливістю перенесення їх у нестандартні ситуації.

Рефлексивний критерій – характеризує здатність до рефлексії у пізнавальній та квазіпрофесійній діяльності за умов підготовки до проведення профорієнтаційної роботи, а також рефлексії в професійній діяльності під час здійснення професійної орієнтації учнів. Основними показниками є: уміння аналізувати досвід організації та проведення професійної орієнтації, особистий досвід пізнавальної та квазіпрофесійної діяльності та досвід інших студентів; помічати свої помилки та прагнути їх виправити; задовольняти потреби у професійному та особистісному розвитку та підвищенні рівня профорієнтаційної компетентності.

Початковий рівень. Відсутнє прагнення до поповнення знань, яких не вистачає, для набуття вмінь та навичок з метою здійснення профорієнтаційної роботи.

Низький рівень. Відсутність здатності адекватно оцінити результати своєї діяльності, студент не помічає помилок, які були допущені в роботі, прагне до поповнення знань, яких не вистачає для набуття вмінь та навичок з метою здійснювати профорієнтаційну роботу, яка на даному рівні носить фрагментарний характер.

Середній (достатній) рівень. Студент усвідомлює недостатнє оволодіння необхідними знаннями та вміннями, усвідомлює свої недоліки в роботі, але не завжди здатний встановити їх причини. Прагнення до підвищення рівня своєї профорієнтаційної компетентності в недостатній мірі підкріплюється роботою над собою.

Високий рівень. Здатність аналізувати рівень своєї профорієнтаційної роботи, особистий досвід пізнавальної і квазіпрофесійної діяльності та досвід інших студентів, адекватно оцінює результати своєї діяльності, помічає свої помилки в роботі та намагається їх виправити. Сформована потреба у підвищенні рівня своєї профорієнтаційної компетентності.

Теоретично різноманітних поєднань рівнів сформованості компонентів може бути велика кількість, але на практиці не всі запропоновані комбінації можливі. Це пояснюється тим, що процес формування готовності поетапний. Якщо на першому етапі не відбувається формування ключових змістовних компетентностей (мотиваційної, когнітивної, рефлексивної), які є основою для оволодіння ключовими (операційно-діяльнісними), то, відповідно, вони не можуть бути сформовані. Тобто, маючи низький рівень сформованості мотиваційної та когнітивної компетентності, неможливо сформувати високий рівень ключових операційно-діяльнісних компетентностей.

Для визначення можливостей формування готовності майбутніх учителів технологій до взаємодії з закладами профтехосвіти необхідно вияснити на якому рівні вона знаходиться.

З метою практичної реалізації наведеного вимірювального апарату був розроблений комплексний тест-опитувальник. Опитуванням було охоплено 224 студенти 3-5-х курсів денної форми навчання спеціальності "Технологічна освіта" різних спеціалізацій (інформатика, технічна праця, обслуговуюча праця) 3-х ВНЗ (Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, Чернігівський національний педагогічний університет ім. Т. Шевченка, Рівненський державний гуманітарний університет). Опитування стосувались: виявлення рівня розуміння важливості взаємодії з закладами профтехосвіти; спрямованості на співробітництво з колективами ПТНЗ; знання особливостей організації навчально-виховного процесу в закладах профтехосвіти, форм та методів спільної роботи школи і ПТНЗ; досвіду спільної роботи з ПТНЗ під час педагогічної практики.

Охарактеризуємо деякі з отриманих результатів опитування.

Необхідною і важливою співпрацю школи і професійно-технічних навчальних закладів вважають 50% студентів 3-го, 65% - 4-го і 88% - 5-го курсів.

Стосовно вивчення особливостей навчально-виховного процесу в ПТНЗ, то незалежно від року навчання і вищого навчального закладу загалом відповідь, що вони вивчали даний аспект дали 35-40%.

На запитання "Чи існує, на Вашу думку, психологічний бар'єр у школярів при вступі на навчання до ПТНЗ?" позитивні відповіді дали 20% студентів 3-го, 45% - 4-го, 33% - 5-го курсів.

Чи доводилася Вам під час педагогічної практики здійснювати спільну роботу з закладами профтехосвіти. Позитивну відповідь дали тільки студентів 7% 4-го курсу і 9% 5-го курсу.

На запитання "Чи готові Ви, як учитель технологій до співробітництва з колективами ПТНЗ у підготовці школярів до вибору професії?" позитивні відповіді розподілились таким чином: 45% - 3-го, 35% - 4-го і 29,5% - 5-го курсів.

Висновки. Підсумовуючи, можемо констатувати, що майбутні учителі технологій на недостатньому рівні володіють інформацією і знаннями стосовно: особливостей організації

навчально-виховного процесу в ПТНЗ; інформації по проведенню спільної профорієнтаційної роботи по орієнтації школярів на робітничі професії; основної мети по проведенню спільних виховних заходів; а також можна стверджувати, що під час навчання студенти практично не отримують навчального матеріалу пов'язаного з роботою і діяльністю професійно-технічних навчальних закладів.

Тому нами було розроблено організаційне та навчально-методичне забезпечення, змісту, засобів та умов формування готовності майбутніх учителів технологій до спільної профорієнтаційної роботи з ПТНЗ, результати використання якого будуть висвітлені в подальших публікаціях.

Література

1. Закатнов Д. О. Концепція професійної орієнтації молоді на робітничі професії [Текст] : (проект) / Д. О. Закатнов // Професійно-технічна освіта : науково-методичний журнал. - 2011. - N 1. - С. 39-42
2. Концепція державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 роки. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. N 1723-р. [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/495-2011>. - Назва з екрану.
3. Кобзар Н. В. Поняття "компетентність", "компетенція" і "готовність до діяльності" в сучасній освітній парадигмі / Н.В. Кобзар [електронний ресурс] // Науковий вісник Донбасу. Електронне наукове видання.- Луганськ: Видавництво Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.- 2010. - №3 (11). Режим доступу: http://alma-mater.lnpu.edu.ua/magazines/elect_v/NN11/10knvsop.pdf. - Назва з екрану
4. Ліненко А.Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї : Монографія / А. Ф. Ліненко. – Одеса : ОКФА, 1995. – 78 с.
5. Міщенко Н.А. Україна потребує робітничих професій [електронний ресурс] / Ніна Міщенко, Євген Шилко // Портал українця.- Режим доступу: <http://www.vox.com.ua/data/publ/2005/08/31/ukraine-potrebuye-robitnychyh-profesii.html#comments>. - Назва з екрану.

А. В. Зинченко

ОЦЕНКА ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ К ПРОФОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЕ СОВМЕСТНО С ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИМИ УЧЕБНЫМИ ЗАВЕДЕНИЯМИ

Статья посвящена оценке готовности будущих учителей технологий к профориентационной работе во взаимодействии с учреждениями профтехобразования. Рассмотрены структурные компоненты готовности, охарактеризованы критерии оценки, соответствующие структурным компонентам. Определены уровни проявления готовности. На основе проведенного исследования выявлено, что уровень готовности будущих учителей к совместной профориентационной работе с профессионально-техническими учебными заведениями не соответствует современным требованиям.

Ключевые слова: готовность к профессиональной деятельности, будущие учителя, взаимодействие, профессиональная ориентация, профессионально-технические учебные заведения.

INTENDING TECHNOLOGY TEACHERS READINESS TO COMMON WITH VOCATIONAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS PUPILS CAREER GUIDANCE ASSESSING

The article deals with assessing the intending technology teachers' readiness to pupils' career guidance in collaboration with vocational education establishments. Structural components of the readiness are described; evaluation criteria corresponding to structural components are characterized. The levels of readiness are defined. On the basis of the research it was revealed that the level of teachers' readiness to joint with vocational schools pupils' career guidance does not meet modern requirements.

Key words: readiness to professional activities, intending teachers, interaction, career guidance, vocational educational establishments.

УДК 378

Т. Ф. Зенченко

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ

У статті розглянуто сутність комунікативного підходу до початкового курсу української мови як складника загального змісту початкової освіти, окреслено шляхи його реалізації в навчальному процесі майбутніх учителів початкових класів, з'ясовано важливість розвитку мовно-мовленнєвих умінь молодших школярів у процесі засвоєння мовної теорії для їх усебічного культурного розвитку і соціалізації, формування здатності успішно користуватися всіма видами мовленнєвої діяльності у процесі спілкування, пізнання, вирішення завдань.

Ключові слова: початкова мовна освіта, компетенція, компетентність, комунікативна компетентність, компетентнісний підхід, комунікативні вміння, мовленнєві вміння, прикметник.

Постановка проблеми і виклад основного матеріалу. Комунікативно-діяльнісний підхід до викладання мовно-мовленнєвого курсу стимулює розвиток питань оптимізації мовленнєвого спілкування не тільки школярів в загальноосвітній школі, зокрема в її початковій ланці, й у системі підготовки вчителів у вищому навчальному закладі; вироблення системи методичних рекомендацій для майбутніх учителів початкової школи; опрацювання педагогічних жанрів, розгляд і вивчення яких дає змогу ефективно організувати систематичну й цілеспрямовану роботу над формуванням у студентів професійно-комунікативних умінь.

З огляду на те, що одним із основних засобів педагогічного впливу, розв'язання навчальних завдань є педагогічне спілкування, його зміст розуміють як спілкування викладача у процесі навчання й виховання, спрямоване на оптимізацію комунікативно-психологічного клімату процесу навчальної діяльності та взаємин між педагогом та учнями. Саме такий зміст спричиняє підвищення вимог як до вчителя-початківця і його